

Ratkaisuehdotus saamelaiskiistaan

Jaakko Häkkinen 11.5.2018

*Ratkaisuehdotukseni saamelaiskiistaan on pienim-
män haitan vaihtoehto ja kunnioittaa eri ryhmien
identiteettiä sekä itsemääräämisoikeutta. Yhtäältä
saamelaisia ei pakoteta hyväksymään joukkoonsa
ihmisiä, joita he itse eivät pidä saamelaisina; toi-
saalta lappalaisia ei pakoteta olemaan suomalaisia,
eikä heidän alkuperäisyyttään Lapin asukkaina kiis-
tetä. Kumpikin osapuoli voittaa.*

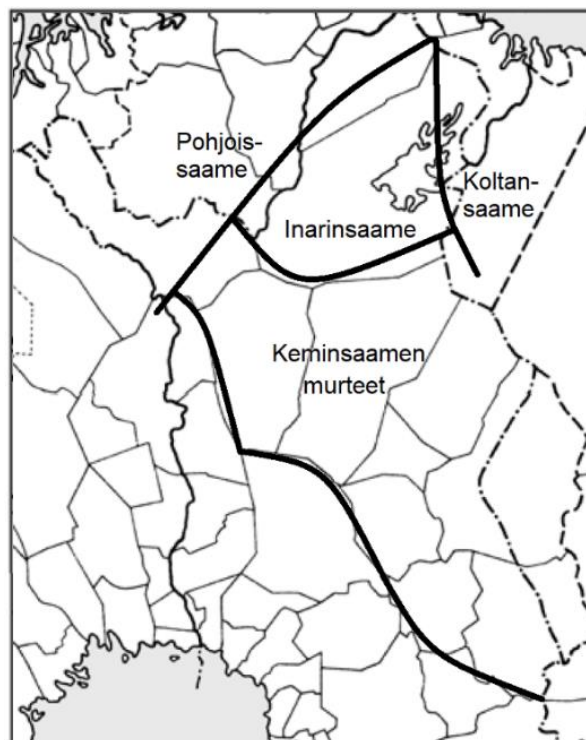
1. Suomen historialliset saamelaisyhteisöt

Kaikilla Suomen nykyisillä saamelaisyhteisöillä (jotka luokittelen kielen perusteella, koska yhteinen kieli edellyttää kiinteää yhteisöä) on vanhat juuret nykyisen Suomen alueella, vaikka lappalaisliikkeen piirissä onkin ajoittain haluttu kiistää tämä fakta. Siinä vaiheessa, kun lapinmaat (Tornion Lappi ja Kemin Lappi) tulevat kirjoitetun historian piiriin eli 1500-luvulla, tapaamme saamelaisia seuraavilta alueilta:

- 1) Inarinsaamelaiset asuttivat Inarijärven länsi- ja eteläpuolisia alueita.
- 2) Koltat asuttivat Inarijärven pohjois- (Näätmön lapinkylä) ja itäpuolisia alueita (Paatsjoen ja Suonikylän lapinkylät).
- 3) Pohjoissaamelaiset asuttivat Enontekiötä ja Utsjokea. Näiltä alueilta heitä muutti myöhemmin myös läntiseen Inariin ja Sodankylän Vuotson seudulle.
- 4) Keminsaamelaiset asuttivat koko laajaa Inarin eteläpuolista Kemin Lappia aina Kuusamoon saakka.

Historiallinen saamelaisalue Kemin Lappi alkoi jo Kuusamosta ja kattoi vielä Inarin (muttei Utsjokea eikä Enontekiötä, jotka kuuluivat Tornion Lappiin), mutta myöhemmin kielellisesti ja etnisesti saamelaisen asutuksen eteläraja on kulkenut Inarin etelärajalla, yli 300 kilometriä pohjoisempaan. Inarin eteläpuolelta ns. keminsaame (katonimitys Inarin eteläpuolisen Kemin Lapin monenkirjaville saamelaismurteille) ehti kadota kokonaan, ennen kuin 1800-luvun lopulla pohjoissaamelaisia asettui Sodankylän pohjoisosaan Vuotson ympäristöön.

Korkeintaan jokunen vanhus on saattanut osata jonkin verran jotain keminsaamelaista murreta 1800-luvun lopulla, mutta elävänä äidinkielenä keminsaamea ei enää tuolloin puhuttu missään yhteisössä. Tutkimusmatkailijat eivät tavoittaneet saamenkielisiä Kemin Lapin alueelta enää 1800-luvun alkupuoliskon jälkeen.

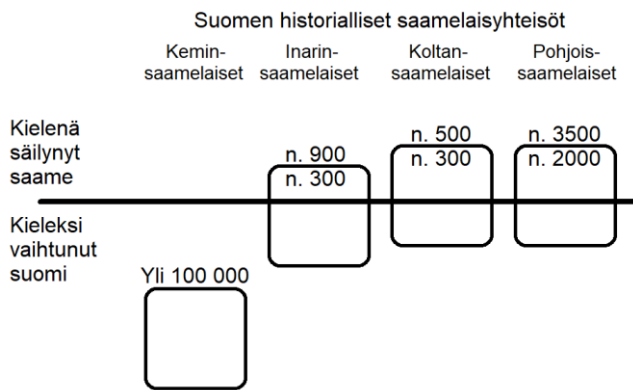

Saamelaiskielten summittainen levinneisyys 1500- ja 1600-luvuilla.

Vuoteen 1673 asti etninen ja alueellinen raja kulki samassa kohdassa: Kemin Lappi oli saamelaisille rajattu alue, jonka rajojen sisäpuolelle suomalaiset uudisasukkaat eivät saaneet asettua (olkoonkin, että Kemin silloisen suurpitäjän suomalaisilla suvuilla saattoi olla eräisiin lapinkyläalueilla sijaitseviin järviin yhteisnautintaoikeus). Yksittäisiä sotaväenottoa pakoilevia miehiä saattoi tulla asettua Lapin puolelle, mutta heidän mahdolliset jälkeläisensä saamelaistuiivat, eikä etninen raja siksi siirtynyt. Vasta vuonna 1673 Ruotsin kuningas avasi Kemin Lapin suomalaiselle uudisasutukselle.

Ensimmäisenä suomalaistui Kuusamon-Posion alue, jonne suomalaissukuja asettui eniten ja varhimminkin. Mitä pohjoisemmaksi ja idemmäksi mennään, sitä myöhemmin ja vähemmän suomalaisia asettui saamelaisten keskuuteen. Siitä huolimatta yhteiskunnan ja kirkon paine yhdessä eri etnisiä ryhmiä edustavien sukujen sekoittumisen kanssa johti seuraavien vuosisatojen aikana kielelliseen ja etniseen suomalaistumiseen koko Inarin eteläpuolisessa Kemin Lapissa.³

Suomen historiallisten saamelaisyhteisöjen nykytilanne on kielen osalta seuraavanlainen:

Keminsaamalainen yhteisö suomalaistui kielellisesti jo varhain. Tämä on kytköksissä myös sukupolven suomalaistumiseen: Inarin eteläpuoliseen Kemin Lappiin muutti huomattavasti aikaisemmin ja enemmän suomalaisia sukuja kuin pohjoisemmaksi. Kyseisen alueen nykyisillä asukkailla lienee keskimäärin suunnilleen puolet esivanhemmista suomalaissukuja ja puolet alkuperäisiä lapinsukuja. Alueen etelä- ja länsiosissa suomalaissukujen osuus on suurempi, itä- ja pohjoisosissa pienempi.

Kaikissa nykyisissä saamelaisyhteisöissä on myös tapahtunut kielen vaihtumista suomeen perhe- ja sukukunnittain. Kuitenkin saamelainen kieli ja identiteetti on *yhteisötasolla säilynyt* kaikissa näissä yhteisöissä, toisin kuin keminsaamelaisten jälkeläisten yhteisöissä. Lisäksi kaikki kolme nykyisaamelaista yhteisöä kokevat edustavansa samaa saamelaista kansaa – yhdistäähän heitä saamelainen kieli ja yhteinen endonymi (kansan itsestään käyttämä nimitys) *saamelainen*.

2. Saamelaiskysymys

Lappalaisliikkeen piirissä puhutaan myös historiallisten keminsaamelaisten ja suomalaisten suomenkielisistä jälkeläisistä yleisesti saamelaisina, vaikka nykytasolla tällaista luokittelua onkin mahdoton perustella. Keski- ja Etelä-Lapin asukkaat eivät kuulu samoihin yhteisöihin kuin saamelaiset – eivät alueellisesti eivätkä kielellisesti.

Oikeudenmukaisen ratkaisun on turvattava yhtäältä mahdollisimman monen oikean saamelaisen pääsy saamelaiskäräjien vaaliluetteloon ja toisaalta pidettävä mahdollisimman moni ei-saamelainen vaaliluettelon ulkopuolella. Rajanveto on mahdollista tehdä loogisin argumentein.

Ensiksi on kysyttävä, keitä ovat oikeat, ensisijaiset saamelaiset? Kysymys ei ole tässä vaiheessa yksilöllinen vaan yhteisöllinen, ja yhteisötason vertailussa ainoa käyttökelpoinen erottava kriteeri on äidinkieli. Kun siis kysytään, *millä ryhmällä* on

suurin oikeus saamelaisuuteen, niin vastaus on selvä: niillä yhteisöillä, joiden piirissä saamen kieli on säilynyt.

Yhteisön kaikkien yksilöiden ei tarvitse puhua saamea äidinkielenä, mutta kaikkien esipolvissa saamea on kuitenkin puhuttu vielä joitain sukupolvia sitten. Ensisijaisia saamelaisia eivät tietenkään voi olla ne yhteisöt, joiden piirissä ei lainkaan puhuta saamea äidinkielenä nyt eikä ole puhuttu viimeisimpien sukupolvien aikanakaan. ***Suomenkielinen yhteisö ei voi olla saamelaisempi kuin (osittain) saamenkielinen yhteisö.***

Tästä seuraa, että suomenkielisten yhteisöjen tai yksilöiden saamelaisuus riippuu täysin siitä, kokevatko *oikeat saamelaiset* kyseisten suomenkielisten yhteisöjen tai yksilöiden edustavan kanssaan samaa vai eri etnisyyttä.

Saamelaisuuden ulkopuolelle jätetyt yksilöt voidaan ryhmitellä kolmeen eri luokkaan:

1. Statuksettomat saamelaiset

Nimitys on Erika Sarivaaran⁶ käyttöönottamana, mutta hän käyttää sitä turhan laajassa merkityksessä: viittaamassa kaikkiin, jotka haluaisivat olla saamelaisia mutteivät ole tulleet hyväksytyiksi saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

On kuitenkin yleisen kielitajun perusteella järkevintä nimittää statuksettomiksi saamelaisiksi vain niitä, joille yleisen oikeuskäsitteenkin perusteella kuuluisi saamelaisen status: sellaisia ihmisiä, jotka ovat osa saamelaista yhteisöä eli historiallista saamelaissukujen verkostoa mutta joita ei ole syystä tai toisesta hyväksytty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi sellaiset ihmiset, joita vaikkapa heidän oma inarinsaamalainen yhteisönsä pitää inarinsaamelaistena mutta joita pohjoissaamelaisten hallitsema saamelaiskäräjät ei ole hyväksynyt vaaliluetteloon.

Ratkaisu: *Kukin saamelaisyhteisö saisi itse päättää jäsenensä: valintaprosessi siirretään saamelaiskäräjiltä saamelaisheimoille itselleen (pohjoissaamelaiset, inarinsaamelaiset, koltat). Toisin sanoen ei tarvita pohjoissaamelaisten hyväksyntää sille, keitä inarinsaamelaiset katsovat kuuluvan omaan yhteisöönsä. Näin toivottavasti mahdollisimman moni statukseton saamelainen tunnustetaan oman yhteisönsä jäseneksi.*

2. Saamelaisalueen uuslappalaiset

Tähän ryhmään kuuluvat sellaiset ihmiset, jotka asuvat saamelaisalueella ja jopa saamelaisten keskuudessa mutta joita edes paikallinen saamelaisyhteisö ei pidä etnisinä saamelaisina vaan suomalaisina. Itse nämä ihmiset saattavat pitää itseään saamelaisina vedoten joidenkuiden esivanhempiansa

saamelaisuuteen (tai verolappalaisuuteen) tai sukunsa vanhaan läsnäoloon saamelaisalueella.

Erotukseksi historiallisten lähteiden lappalaisista (elinkeinollinen ryhmä, useimmiten toki etnisiä saamelaisia) on syytä puhua *uuslappalaisista* silloin kun tarkoitetaan nykyään elävän henkilön määritelmää. Identiteettiin ja identiteettiryhmään viitataan kuitenkin pelkästään sanalla *lappalainen* myös nykytasolla.

Nykyihmisellä ei mitenkään voi olla oikeutta kaikkien esivanhempiansa etnisyyteen, koska esivanhempien lukumäärä kaksinkertaistuu joka esipolvessa. Meillä jokaisella saattaa olla esivanhempia monista eri etnisyyksistä, mutta silti meillä ei ole oikeutta kuin omien vanhempiemme eli/tai kasvuympäristömme etnisyyteen. *Nykytasolla ihmisellä voi olla vain yksi etnisyys.*

Ratkaisu: *Uuslappalaisten, joiden identiteetti perustuu muinaisten verolappalaisten tai saamelaisien jälkeläisyyteen, tulee keskittyä rakentamaan omaa yhteisöllistä lappalaisidentiteettiään. Heidän tulee lakata riitauttamasta saamelaisuutta, koska oikeiden saamelaisien näkökulmasta he eivät ole saamelaisia.*

3. Suomalaisalueen suomalaiset/uuslappalaiset

Tähän ryhmään kuuluvat sellaiset ihmiset, jotka asuvat saamelaisalueen eteläpuolella ja joita oikeat saamelaiset eivät pidä saamelaisina vaan suomalaisina. Itse nämä ihmiset saattavat pitää itseään saamelaisina vedoten joidenkuiden muinaisten esivanhempiansa saamelaisuuteen ja/tai verolappalaisuuteen.

Tämä ryhmä eroaa edellisestä lähinnä siinä, että ajallinen etäisyys saamelaisiin esivanhempiin on keskimäärin suurempi kuin saamelaisalueen suvuilla. Lisäksi yhteisöjen sisällä voi esiintyä jakautumista eri identiteetteihin: osa ihmisistä on tyytyväisiä suomalaisuuteensa, kun taas osa haluaisi korostaa saamelaisuuttaan, vaikka historiallisesti heidän sukujuurensa eivät eroaisi toisistaan. Lappalainen identiteettiliikkeitä on siis hajanaisempaa tällä alueella.

Ratkaisu: *Sama kuin edellä.*

Käsitellyistä ryhmistä vain ensimmäinen kuuluu mahdollisesti saamelaisuuden piiriin, kaksi muuta ei kuulu. Saamelaiskysymys on ratkaistu yhteisöjen etnis-kielellisen identiteetin pohjalta niin, ettei saamelaisuuden rajoja hämärretä eikä suomalaisista kiistatta eroavaa etnisyyttä vesitetä. **Toisin sanoen: saamelaisuuteen ei päästetä ihmisiä, joita oikeat saamelaiset eivät pidä saamelaisina.**

3. Lappalaiskysymys

Lappalaiskysymys sen sijaan on vielä ratkaisematta. Se, että saamelaisten mielestä ei-saamelaiset ovat etnisesti suomalaisia, ei tarkoita, että he myös omasta mielestään olisivat etnisesti suomalaisia. Moni lappalaisyhteisön jäsen (uuslappalainen) nimenomaan ei pidä itseään etnisenä suomalaisena.

Vaikka heidän saamelainen identiteettinsä perustuisikin siinä määrin riittämättömälle ja ajallisesti kaukaiselle pohjalle, etteivät oikeat saamelaiset hyväksyisi heitä etnisiksi saamelaisiksi, meidän täytyy silti kunnioittaa heidän identiteettiään. **Kukaan ei voi ulkoapäin määrätä, että näiden ihmisten täytyy tämän jälkeen tuntea itsensä etnisiksi suomalaisiksi.**

Kyse on väliinputoajaryhmästä, jonka juuret ovat kahtalaiset: uuslappalaisilla on (kemin)saamelaisia ja suomalaisia sukujuuria. Tästä syystä he ovat yhtä lailla saamelaisuuden kuin suomalaisuudenkin ulkopuolella – tai he voivat kokea olevansa yhtä lailla saamelaisuuden piirissä kuin suomalaisuudenkin piirissä. Saamelaisuutta haastavat ovat niitä, jotka kokevat olevansa enemmän saamelaisia kuin suomalaisia; hiljaa ja tyytyväisiä ovat ne, jotka kokevat olevansa enemmän suomalaisia kuin saamelaisia. Jälkimmäisellä osajoukolla ei ole tarvetta riitauttaa saamelaisuutta.

Uuslappalaiset eivät ole täysin kumpaakaan, vaan he ovat puoliksi kumpaakin: puoliksi saamelaisia, puoliksi suomalaisia. Joko-tai-ajattelu pakkottaisi uuslappalaiset valitsemaan jommankumman identiteetin, ja oikeiden saamelaisien poissulkeva suhtautuminen jättäisi heille tällöin vain yhden vaihtoehdon: suomalaisuuden.

Sekaheimo ei kuitenkaan mahdu tämänkaltaiseen joko-tai-ajatteluun, vaan on nähtävä mustavalkoisen hahmotuksen ulkopuolelle: saamelaisien ja suomalaisten sekoituksena on nähtävä syntyneen aivan uusi ja vanhempaiskansoistaan täysin erillinen ryhmäidentiteetti: lappalaisuus.

Keltaisen ja sinisen sekoitus ei ole kelta-siniraidallinen vaan aivan uusi väri: vihreä.

Se, että lappalaisliike on haastanut ja riitauttanut saamelaisuuden, johtuu siitä, että uuslappalaiset itsekin ovat mustavalkoisen joko-tai-ajattelun vankeja: koska he eivät koe olevansa suomalaisia, niin ainoa heidän hahmottamansa vaihtoehto on ollut nähdä itsensä saamelaisina. Nyt tarjolla on kuitenkin kolmas vaihtoehto, itsenäinen lappalainen identiteetti.

On kiistelty siitä, onko lappalainen identiteetti todellinen vai keksitty vasta 1990-luvulla siksi, että päästäisiin osallisiksi saamelaisien mahdollisista etuoikeuksista.⁴ Vanhemman kansanosan suussa

sana *lappalainen* on viitannut saamelaisiin jatkuvasti, aina nykypäivään saakka. Koska koko Lapin laajuisia identiteettikartoituksia ei ole milloinkaan tehty, jää avoimeksi, kuinka varhain ja kuinka moni on pitänyt itseään jollain tavoin ei-suomalaisena, lappalaisena, joko merkityksessä 'saamelainen' tai viime vuosina enenevässä määrin merkityksessä 'verolappalaisiksi merkittyjen jälkeläinen'.

Joka tapauksessa nykyhetkessä lappalainen ryhmäidentiteetti on todellinen, ja siksi suomalaisten ja saamelaisten sekä myös valtiovallan tulee kunnioittaa sitä.

Lappalaisliikkeen puolestaan pitäisi lakata haastamasta ja riitauttamasta saamelaisuutta. Heidän tulisi keskittyä rakentamaan omaa identiteettiään omassa keskuudessaan – ei saamelaisuuteen tarkertuen vaan sille rinnakkaisena. Lappalainen identiteetti on sekasyntyinen, eikä siinä ole mitään negatiivista eikä halveksittavaa. Se on oma itsenäinen yksikkönsä.

Rinnakkaistapaukseksi sopii *meänkielinen* identiteetti Pohjois-Ruotsissa. Se on syntynyt viimeisten vuosisatojen kehityksen seurauksena, kun alkuaan suomen kielen peräpohjalaismurteiden alueelle asettui ruotsinkielisiä keskialjalta alkaen. Alkuperäiset suomenkieliset jäivät vähemmistöksi alueellaan, ja etenkin valtion rajan erotettua heidät Suomen puoleisista peräpohjalaismurteista vuonna 1809 voimistui ruotsin kielen vaikutus, näkyen erityisesti lainasanojen tulvana.

Suomen kielestä periytyvään luurankoon tuli siis runsaasti lihaa ruotsin kielestä, ja sen seurauksena meänkieli ja meänkielinen identiteetti eriytyi suomen kielestä ja suomalaisesta identiteetistä. Meänkieli ja meänkielinen identiteetti ovat näin sekasyntyisiä: suomenkielisten ja ruotsinkielisten sekoittuessa syntyi aivan uusi ja erillinen kieli ja sen mukana identiteetti. Nykyään meänkieli on tunnustettu yhdeksi *Ruotsin alueellisista vähemmistökielistä*, yhdessä suomen ja saamelaiskielten kanssa.

Myös lappalaisidentiteettiin liittyy kielten sekoittuminen. Kielten sekoittuessa sekoitussuhde ei ole kielen joka tasolla yhtäläinen 50-50, vaan yleensä yhden kielen kielioppi valitaan perustaksi ja toisesta kielestä otetaan runsaasti sanoja. Näin tapahtui meänkielen kohdalla, ja näin tapahtui myös ”lappalaiskielen” kohdalla.

Historiallisen Kemin Lapin alueen peräpohjalaismurteissa (jotka siis lasketaan nykyään suomen kielen piiriin) on sadoittain tai jopa tuhansittain saamelaisperäisiä sanoja. Jo pelkästään laajalevikisiä saamelaisia lainasanoja on peräpohjalaismurteissa noin 300,² eikä suppeamman levinneisyyden saamelaislainoja ole edes kartoitettu.

Saamesta on lainattu jopa yksi kieliopillinen aines, *-mus*-superlatiivi: *vanhemus* 'vanhin'. Sen levinneisyys kattaa saamelaisalueen eteläpuolella Kittilän, Sodankylän, Pelkosenniemen ja Savukosken alueet. Mahdollisesti saamelaisia substraattipiirteitä (tulleet mukana saamenkielisten vaihtessa kielensä suomeen) ovat lisäksi loppukahdenpuutuminen ja sananloppuisen *t:n* redusoituminen *h:ksi* soinnillisen konsonantin edellä (*pojaj menthin*).⁵

Murrepiirteiden nykylevinneisyydessä näkyy edelleen Kemin Lapin raja yhtäältä Kemin suurpiitäjää vasten (pohjalaisuuksia ei ole levinnyt enää Kemin Lapin alueelle) ja toisaalta Tornion Lappia vasten (karjalaisuuksien levinneisyys rajoittuu pääosin Kemin Lappiin).⁵ Haluttaessa olisi siis mahdollista määritellä *keminlappilainen standardimurre* lappalaisyhteisön identiteettiä tukevaksi kirjakeleksi.

Ajallisestikin lappalaisyhteisön synty vertautuu meänkielisten historiaan: Kemin Lapin alueella sekoittuminen alkoi lähes 350 vuotta sitten. Toisaalta valtionraja ei ole erottanut keminlappilaisia muista suomalaisista.

Identiteettiyhteisön jäsenen nimityksenä *lappalainen* on mitä toimivin: aiemmin se on ollut suomalaisten saamelaisista käyttämä eksonyymi (ulkopuolinen kansannimitys), mutta kun nimitys *saamelainen* levisi suomenkieliseen käyttöön, jäi nimitys *lappalainen* vapaaksi. Samoin saamelaiskieliin viitattiin aiemmin nimityksellä *lapin kieli*, mutta nyt sekin on vapautunut, mikäli lappalaisliike haluaa vahvistaa identiteettiään ryhtymällä kirjoittamaan ”lapiksi” tai ”keminlapiksi”, eli saamelaisväritteisellä peräpohjalaismurteella.

4. Alkuperäiskansakysymys

Alkuperäiskansakysymys on jälleen täysin edellisistä kohdista erillinen aiheensa. Lappalaisliike on oikeassa siinä, että keminsaamelaisten esivanhempiansa kautta he polveutuvat Kemin Lapin alkuperäisestä (tarkemmin: suomalaisasutusta edeltävästä) väestöstä. ***Nimenomaan alkuperäiskansan status tuntuukin olevan heille tärkeämpi kuin edes saamelaisuus.*** Tähän saakka he vain eivät ole nähneet muuta tietä tuohon statukseen pääsemiseksi kuin saamelaisuuden kautta.

Alkuperäiskansan statuksen voi saada, jos edustaa sellaista etnistä vähemmistöä, joka asui maassa enemmistökansallisuuden saapuessa sinne tai ottaessa sen hallintaansa. Enemmistökansallisuudet eivät saa eivätkä tarvitse alkuperäiskansan statusta, koska heidän maansahan on jo täysin heidän hal-

linnassaan. Tästä syystä suomalaiset eivät voi olla alkuperäiskansa, vaikka olisivatkin Suomessa alkuperäisiä (vaikka nykytieteen tulosten perusteella käytännössä koko Suomessa on asunut saamelaisia ennen suomalaisten levittäytymistä¹).

Saamelaiset ovat virallisesti tunnustettu alkupe- räiskansa Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alu- eilla. Koska saamelaisia pidetään yhtenä kansana, myös nykyisille asuinsijoilleen myöhään saapu- neita saamelaisia (kuten Vuotson pohjoissaamelai- sia) pidetään yhtäläisesti alkuperäiskansana. Lappalaisyhteisön piirissä tämä on ymmärrettävästi he- rättänyt närkästystä.

Lappalaisyhteisön tie alkuperäiskansan statuk- seen ei suinkaan nouse pystyyn, vaikka heitä ei saa- melaisiksi hyväksytäkään. Esimerkiksi Kanadassa *métis*-kansa on tunnustettu alkuperäiskansaksi, vaikka se on sekasyntyinen: tämä kansa syntyi val- koihoisten eurooppalaisten tulokkaiden ja alkupe- räisten intiaanien sekoituessa laajassa mitassa 1800-luvulla Kanadan ja Yhdysvaltojen Tyynen- meren rannikolla. Métis-identiteetti on siis oivalli- nen vertailukohta lappalaisidentiteetille.

Métis-kansalla katsotaan olevan omaleimainen kulttuuri, jota ei voi tyypistää osaksi kummankaan vanhempaisväestön kulttuuria. Kansan omakseen ottama ranskankielinen endonyymi (sisäpuolinen kansannimitys) *métis* merkitsee 'mestitsi, puolive- rinen'.

Kansalla on lisäksi oma kielensä *michif*, joka se- kin on sekasyntyinen: nominilausekkeet ja nomini- sanasto perustuvat ranskan kieleen, kun taas verbi- lausekkeet ja verbisanasto perustuvat *cree*-intiaa- nien kieleen. Sekakielen syntyminen näin erikoi- sella tavalla edellyttää sen kehittäneiden ensim- mäisten puhujien sujuvaa kaksikielisyyttä. Nyky- ään tosin oman kielen puhujamäärä lasketaan enää muutamissa sadoissa vanhuksissa – yhteisö on pää- osin jo vaihtanut kielensä Kanadan valtakieliin ranskaan ja englantiin.

Vuonna 2003 Kanadan korkein oikeus määrit- teli kriteerit sille, kuka kuuluu *métis*-kansaan, ja nämä kriteerit sopisivat erinomaisesti myös lappa- laisyhteisön lähtökohdiksi:

- 1) pitää itseään *métisinä* [~ lappalaisena]
- 2) polveutuu historiallisesta *métis*-yhteisöstä [~ keminsappilaisista]
- 3) *métis*-yhteisö [~ lappalaisyhteisö] hyväksyy henkilön yhdeksi heistä

Métisien tavoin myös lappalaisyhteisö voisi siis ta- voitella alkuperäiskansan statusta, vaikka heitä ei hyväksytä saamelaisiksi ja vaikka he ovat sekasyn- tyinen ryhmä. Keminsappilaisien esivanhempien-

sa puolestahan lappalaiset kiistatta ovat alueen al- kuperäisten asukkaiden jälkeläisiä, ja olisi epäoi- keudenmukaista, ellei tätä tunnustettaisi.

5. Yhteenveto

Edellisissä luvuissa olen perustellut, että

1. lappalaiset eivät ole saamelaisia
2. lappalaisten ei silti tarvitse olla suomalaisia- kaan, vaan he voivat olla aivan oma ryhmänsä
3. lappalaiset voisivat hakea alkuperäiskansan statusta sekasyntyisyydestään huolimatta

Ratkaisuehdotukseni saamelaiskiistaan on pienim- män haitan vaihtoehto ja kunnioittaa eri ryhmien identiteettiä sekä itsemääräämisoikeutta. Yhtäältä saamelaisia ei pakoteta hyväksymään joukkoonsa ihmisiä, joita he itse eivät pidä saamelaisina; toi- saalta lappalaisia ei pakoteta olemaan suomalaisia, eikä heidän alkuperäisyyttään Lapin asukkaina kiistettä.

6. Järjestäytyminen ja hallinto: yhdessä vai erik- seen?

Saamelaisilla on useita eri yhdistyksiä, ja samoin lappalaisliike on järjestäytynyt esimerkiksi useisiin lapinkyläyhdistyksiin. Kuitenkin Suomen valtion suuntaan saamelaisten itsehallinnosta vastaava ins- tituuutio on saamelaiskäräjät, joiden edustajat vali- taan vaaleilla. Samanlainen elin tarvitaan myös lappalaisille.

Toisaalta näyttää tarpeelliselta ”osastoida” saa- melaiskäräjien rakennetta. Kullakin saamelaishei- molla (kieliperusteisella sukuyhteisöjen verkos- tolla) tulisi olla oma osastonsa, jonka piirissä pää- tettäisiin itsenäisesti, keitä heimo hyväksyy jäse- nikseen eli omalta osaltaan saamelaiskäräjien vaa- liluetteloon. Kukapa osaisi kyseisen yhteisön jäse- niä paremmin arvioida satunnaisen hakijan kuulu- vuutta yhteisöön?

Osastoimisen yhteydessä olisi helppo luoda oma osastonsa myös lappalaisille. Hekin saisivat itse päättää, keitä heihin kuuluu (kunhan kriteerit olisi ensin määritelty). He eivät olisi uhka saame- laisille, koska heidän osastonsa painoarvo olisi vain 1/4: saamelaisheimot pystyisivät edelleen tur- vaamaan omat linjauksensa, vaikka he ottaisivatkin lappalaisheimon mukaan saamelaiskäräjien yh- deksi osastoksi.

Suomen valtion suuntaan saamelaiskäräjien painoarvo luultavasti kasvaisi yhteistyön ansiosta. Lappalaisia olisi varmaankin lukumääräisesti

enemmän kuin saamelaisia, ja Lapin kansanedustajatkin ovat perinteisesti olleet lappalaisliikkeen puolella. Saamelaisheimot alkaisivat ehkä myös jatkossa hyväksyä helpommin mukaan statuksettomia saamelaisia, koska jäädessään saamelaisten ulkopuolelle he varmaankin päätyisivät vahvistamaan lappalaisheimoa.

On toki myös mahdollista, että viime vuosikymmenten aikana tulehtuneet välit estävät ainakin

aluksi saamelaisten ja lappalaisten yhteistyön. Tällöin lappalaisten pitäisi rakentaa oma edustuselimensä ja pyrkiä saamaan sille valtiiovallan hyväksyntä, aivan samoin kuin saamelaiskäräjät on saanut virallisen aseman saamelaisten itsehallinnon edustajana. Kun vanhat kaunat aikanaan unohtuvat ja yhteistyön voima alkaa houkuttaa, olisi ”lappalaiskäräjien” sulauttaminen osaksi saamelaiskäräjiä varmaankin yksinkertainen juttu.

Lähteet

- 1 = Aikio, Ante 2007: The Study of Saami Substrate Toponyms in Finland. – *Onomastica Uralica* 4.
- 2 = Aikio, Ante 2009: *The Saami Loanwords in Finnish and Karelian*. Väitöskirja, Oulun yliopisto.
- 3 = Enbuske, Matti 2008: *Vanhan Lapin valtamailla. Asutus ja maankäyttö Kemin Lapin ja Enontekiön alueella 1500-luvulta 1900-luvun alkuun*. Bibliotheca Historica 113. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 4 = Lehtola, Veli-Pekka 2015: *Saamelaiskiista. Sortaako Suomi alkuperäiskansaansa?* Into Kustannus.
- 5 = Mantila, Harri 2000: Lapin rajat ja murrerajat. – *Virittäjä* 2/2000.
- 6 = Sarivaara, Erika 2012: *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Väitöskirja, Lapin yliopisto. – *Dieđut* 2/2012.